

פרשה שיעור לפרשת משפטים, [לבאר] ה(אם יש) סדר לפרשיות ודינם אלו (ולהעיר מהשו"ט בענין דרישת סמוכים בד' ספרים הראשונים¹)

הקדמה כללית, לענ"ד, שחציו הראשון בלאוים (אלא שיש כמה מ"ע שבכלל הלאוין) והוא עד כ"ב כ"ד

ומאז מדבר בעשה (אם כסף תלוה) אלא שיש קצת מצות לא תעשה מעורב שם ג"כ.

שמות פרק כא

א. דיבור למשה: עבד עברי ואמה העברי'

(1) **עבד עברי**- מאצילות לבי"ע והתחייבות משה רבינו ע"ה

א וְאֵלֶּה, הַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר, לְפָנֶיךָ. **ב** כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי, שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד; וּבִשְׁבַעַת--יֵצֵא לְחֻפְשֵׁי, חֲנָם. **ג** אִם-בְּגֵפוֹ יָבֵא, בְּגֵפוֹ יֵצֵא; אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא, וַיֵּצֵא אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. **ד** אִם-אֲדֹנָיו יִתֶּן-לוֹ אִשָּׁה, וַיִּלְדֶּה-לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת--הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ, תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ, וְהוּא, יֵצֵא בְּגֵפוֹ. **ה** וְאִם-אָמַר יֹאמֵר, הָעֶבֶד, אֶהְבֹּתִי אֶת-אֲדֹנִי, אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי; לֹא יֵצֵא, חֻפְשֵׁי. **ו** וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו, אֶל-הָאֱלֹהִים, וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדֹּלֶת, אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה; וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת-אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ, וְעָבְדוֹ לְעֹלָם. {ס}

(2) **אמה העברי'**- תכלית השלימות העלי' מבי"ע לאצילות שנכלל באצילות שהו"ע יעוד, והוא בכלל דברי ה' למשה: כי תקנה עבד עברי ואמה העברי' עד שתעליהם עד האצילות (אלקות).

ז וְכִי-יִמְכַר אִישׁ אֶת-בֵּיתוֹ, לְאִמָּה--לֹא תִצָּא, כְּצֵאת הָעֶבְדִּים. **ח** אִם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ, אֲשֶׁר-לֹא (לו) יַעֲדָה--וְהִפְדָּה: לְעַם נֹכְרֵי לֹא-יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ, בְּבִגְדֵי-בָהּ. **ט** וְאִם-לְבָנוֹ, יַעֲדָה--כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת, יַעֲשֶׂה-לָּהּ. **י** אִם-אֶחָרָת, יִקַּח-לוֹ--שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֹנֶתָהּ, לֹא יִגָּרַע. **יא** וְאִם-שָׁלַשׁ-אֲלֶה--לֹא יַעֲשֶׂה, לָּהּ: וַיֵּצֵא חֲנָם, אִין כְּסָף. {ס}

ב. מכה נפש

(3) **דיני רוצח**- ואח"כ מדברים על הנשמות כמו שהם בבי"ע נפרד ממה רבינו, אבל הוא הציע להם התורה כשולחן ערוך כמושנ"ת עה"פ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכו',

אבל מסדר הדבר מלמטה למעלה, מדבר הכי גרוע לדבר פחות גרוע, היינו שמתחיל מרציחה. ואע"פ שהתחיל מלמטה למטה אבל בענין מלמטה למעלה מתחיל מהכי נכון, וצ"ב הטעם.

יב מִכָּה אִישׁ וּמֵת, מוֹת יוּמָת

¹ דלא כבמשנה תורה שלכו"ע דורשים סמוכים.

4) רוצח בשוגג- המשך להנ"ל.

יג ואֲשֶׁר לֹא צָדָה, וְהֶאֱלֵהִים אֹנֶה לְיָדוֹ--וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם, אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה. {ס}

5) רציניות חטא רוצח- שמונעים אותו להמשיך אותו בעבודתו לגבוה מפני שהרג נפש.

יד וְכִי-יָזַד אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ, לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה--מֵעַם מִזְבְּחִי, תִּקְחֶנּוּ לְמוֹת. {ס}

6) בכלל דיני רוצח- מכה אביו ואמו, שגודל חטאו כולל דינים אלו עם רציחה (ולא רק מפני שהעונש שוא, אלא) מפני שהחטא שוא,

ויל"פ הטעם, מפני שכמו שרוצח כורת אדם מחייו שהם שרשו, כשמכה (וכן אם מקלל) או"א מפסיק עצמו משרשו.

טו וּמָכָה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת. {ס}

7) גונב איש ומכרו- נחשב בכלל דיני רוצח.

ויל"פ הטעם, ע"ד מ"ש החינוך בענין ערי מקלט שיש בזה משום לקיחת נפש כשאוסרו בהעיר מקלט, ועד"ז גונב נפש ומכרו שלוקח רשות עצמו ממנו, והוי כרוצח, וענשו (מדה כנגד מדה) מיתה.

טז וְגָנַב אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ, מוֹת יוּמָת. {ס}

8) גם מקלל או"א כמו רוצח, מהטעם שנת"ל # 6, שהפסיק עצמו (בדיבוריו) משרשלו, ועונשו מות (מדה כנגד מדה).

וראה רש"י למה הפסיק בענין אחר, מפני שאין העונשים שוים (מקלל בסקילה, משא"כ מכה או"א- שפ"ח).

יז וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת. {ס}

9) רצה להרוג ולא הרגו "ולא ימות" והוא (משו"ה) בכלל דיני רוצח,

ודינו שחובשים המכה לראות אם יחי' א"ל, ויש בזה קצת (לזמן מה) ענין עונש מות כמו"ש בהחינוך הידוע בענין ערי למקלט למכה נפש בשגגה.

יח וְכִי-יָרִיבִן אֲנָשִׁים--וְהִכָּה-אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ, בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף; וְלֹא יָמוּת, וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב. יט אִם-יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ, עַל-מִשְׁעָנָתוֹ--וְנָקָה הַמָּכָה: רַק שְׂבֵתוֹ יִתֵּן, וְרָפָא יִרְפָּא. {ס}

10) רצח עבד, עבדו או עבד חבירו ודין יום או יומיים, והוא כמובן בכלל דיני רוצח.

וכל דיניו שוין לדיני רוצח, חוץ מדין יום או יומיים, וגם כאן הכונה שהכה על מנת להרוג², ואם הרג חייב מיתה, ובעבדו אם מת תוך מעל"ע.

ויל"פ בדא"פ וע"ד הדרש מ"ש "כי כספו הוא" באופן מיוחד (נגד הסברא הפשוטה)...

דהנה כל מזיק שמשלם ממון עבור חבלה וכיו"ב, משלם ממון נגד הממון שהזיק,

[**הערה בדא"ג**: וכל סידור התשלומין, נזק צער ריפוי שבת ובשת, הוא להקל על המזיק (לשלם פחות) על יסוד ההבנה שאין בנ"א מכוונים להזיק זל"ז, בכונה, דלא לתוהו בראה לשבת יצרה].

אמנם מכה נפש שנהרג, אינו נהרג במקום תשלומין, אלא כעונש³ שלקח נפש, והוא נענש נגד חלק האיסור

ואע"פ שנשאר עליו חיוב ממון, מ"מ הדין הוא שאינו משלם עבור הממון שהזיק **כלום** (מטעם אינו מת⁴ ומשלם דקלב"מ וכיו"ב).

והנה עבד כנעני הוא ממונו של הישראל בב' מדריגות,

א'- ממון (שויותו כעבד) דוגמת בעלות גוי על עבד,

ב'- שגופו קנוי לו [שי"ל בדא"פ שחיוב זה הוא ע"ד ענין] איסור, ואין דין כזה **בגוי** שקונה עבד, שקנין גוי בעבד הוא רק קנין ממון ולא קנין הגוף⁵ ורק בישראל גופו קנוי לו⁶.

וכשמכה והורג עבדו נתחייב מב' הטעמים: **איסור** (רצח ולקח נפש) **ממון** (שהפסיד ממון, ועל אף שאינו חייב ממון מטעם שנת"ל, שאין דין עונש מיתה וממון ביחד כלל⁷, אבל באמיתית הענינים הרי הוא עובר על בל תשחית, ונתחייב "בענין" משום שניהם (חלק האיסור מחייבו מיתה וחלק הממון מחייבו ממון אלא שאינו משלם).

אמנם בהיות שגם גופו קנוי לאדונו, יל"פ בדא"פ, שיש לו ["בענין"] ב' חיובי ממון גופא:

(א') מצד דין שהזיק והפסיד ממון, שאינו משלם כנ"ל,

⁽²⁾ ויש בו כדי להמית, ועצע"ג.

⁽³⁾ וכפרה.

⁽⁴⁾ ואפילו כשיש דין מות ואינו מת בפועל (שהרג בשוגג או שחסר התראה וכיו"ב) אינו משלם, שאין דין מיתה (בי"ד) ומשלם.

⁽⁵⁾ ויל"פ בדא"פ שמשו"ה בעבד שקנוי לגוי, יש דיני יחס ואין שפחה נושאת ב' עבדים (כהדין בעבד כנעני של ישראל) מפני קנוי לאדונו רק בממון ובאיסור נשאר אדם בפ"ע שחייב בזמב"ג, כולל עניני עריות (של גויים) ויחס.

⁽⁶⁾ (המשך להערה שלפנ"ז) ואולי משו"ז עבד כנעני של ישראל הוא [בעניני עריות] כחמור ממש, שאין לו יחס כלל ושפחה אחת נשיאת לב' עבדים (כמו"ש ברמב"ם), מפני שאין לו בעלות על עצמו כלל, אלא הוא כולו (השתמשותו וגם גופו) קנוי לאיש אחר. ולאידך, משום שקנין ישראל על עבד (כנעני) הוא קנין הגוף [יל"פ בדא"פ הטעם אשר] ומשו"ה (א') נתחייב במצוות ישראל כנשים, (ב') ואם נשתחרר נעשה ממילא ישראל גמור וחייב בכל המצוות, שקנינו, קנין הגוף, לישראל **עושהו** ישראל מצד קנין בגופו.

⁽⁷⁾ נוסף על הטעם שמי שמזיק נכסי **עצמו** אינו חייב לשלם **לעצמו**, כפשוטו.

(ב') שהזיק דבר **שגופו** קנוי לו, וגם בזה יש -בנפרד- צד ממון וג"ז אינו משלם, כפשוט.

כאילו נאמר שבצד האיסור **גופא** יש חלק האיסור שבאיסור (רצח נפש) וחלק הממון שבאיסור, שהוא קנין שלו בקנין הגוף

ומשו"ז כשמת העבד **תוך** מעל"ע נשאר עליו ב' החיובים [שבצד האיסור גופא: איסור שבאיסור וממון שבאיסור] ונהרג מצד צד האיסור ברציחתו, שהרג נפש, וזה שאותו נפש הוא קנוי לו בגופו (ממון שבאיסור) אינו ממעט מזה שהרג את הנפש (צד האיסור שבאיסור);

אבל אם **עברו** כ"ד שעות, ורק אז מת, הנה מצד בעלותו בגופו (קנין הגוף) **עבר** חלק האיסור שבאיסור (רציחת נפש) ונשאר רק חלק הממון שבאיסור [**וזוהו שאומר הכתוב**] "כי כספו הוא" מצד היותו קנוי לו בקנין הגוף, ומשו"ז אינו נהרג.

כן אפ"פ בדא"פ.

אבל אם הרגו ישראל אחר שאינו אדונו, יש עליו חיוב מצד איסור ומצד ממון, אבל אינו קנין הגוף שלו, ומשו"ז יש עליו חלק האיסור [שבאיסור ואין בצד האסור גם צד "כספו" ומשו"ה] גם אם מת אחרי כד"ש נהרג, כהורג כל אדם מישראל (שאינו עבד).

כ וְכִי-יִכֶּה אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ אוֹ אֶת-אִמָּתוֹ, בְּשֶׁבֶט, וּמֵת, תַּחַת יָדוֹ--נָקָם, וְנָקָם. כֹּא אֶךְ אִם-יֹזֵם אוֹ יֹזְמִים, יַעֲמֵד--לֹא יִקָּם, כִּי כֶסֶף הוּא. {ס}

ג. מכה חבירו ואין כונתו להרוג

11) **מכה שאינו מכוין להרוג**, מה דיניו, שאינו רוצח אבל [בא בהמשך, ומממילא מובן אשר הוא] שייך לרציחה.

ויל"פ ההמשך על פי הכלל "מה לי קטלא כולה מה לי קטלה פלגא"⁸, ואע"פ **שלא כיון להרוג** [בתחילה] הוי כבר כקטלא כולה (!!!). ומשו"ה בא בהמשך לדיני רציחה.

כב וְכִי-יִנְצוּ אַנְשִׁים, וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ, וְלֹא יִהְיֶה, אֶסוֹן--עָנוּשׁ יַעֲנֶשׁ, כְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה, וְנָתַן, בְּפָלְלִים. **כג** וְאִם-אֶסוֹן, יִהְיֶה--וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ, תַּחַת נֶפֶשׁ. **כד** עֵין תַּחַת עֵין, שֵׁן תַּחַת שֵׁן, יָד תַּחַת יָד, רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל. **כה** כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה, פָּצַע תַּחַת פָּצַע, חֲבוּרָה, תַּחַת חֲבוּרָה. {ס}

12) **מכה עבדו**, גזירת הכתוב (כפשוט).

ויל"פ ענינו: שיש דיני ממון, ככל מכה;

⁸ ב"ק ס"ה א'; וראה שם פרש"י ד"ה מה לי וז"ל: מה לי קטלה פלגא -הלכך מההיא שעתא דאכחשה אתחלה לה טביחה:

אבל בעבד ואמה יש גם דיני איסור, מפני שבעלותו על העבד הוא קנין הגוף ולא רק קנין ממון, ומצד קנין הגוף של האדון יש על העבד דיני תורה כנשים וכו', ויש א"כ בבעלותו על העבד חלק של איסור, שלפעמים נשתחרר מעבדותו בשן ועין,

וי"ל שאי"ז עונש אלא סימן מן השמים על השתחררות⁹, ונעשה יהודי לכל דבריו, ומחוייב בכל המצוות ולא רק כמו עבד שחייב במצוות כאשה, ואין לו יחס.

כּוּ וְכִי-יִכֶּה אִישׁ אֶת-עַיִן עַבְדּוֹ, או-אֶת-עַיִן אִמְתּוֹ--וְשִׁחָתָהּ: לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ, תַּחַת עֵינָיו. כִּז וְאִם-שָׁן עַבְדּוֹ או-שָׁן אִמְתּוֹ, יִפִּיל--לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ, תַּחַת שָׁנוֹ. {פ}

ד. ממון המזיק, שור [ובור] שהרג אדם ובהמה

(13) תחילת ממון המזיק שור שהרג אדם, שקרוב לענין אדם שהכה אדם, אבל [מובן וגם פשוט] אם בהמה הרג אדם הוא פחות [אפילו] מאדם שהכה אדם ולא הרגו¹⁰, ומשו"ז מופיע אחרי המכה חבירו שלא כיון להרגו.

יש כאן ד' דינים וכולם דינים (רק) בממון, אפילו מכה עבד או אמה, שהחילוק הוא בהתשלום בלבד ולא ענין אחר (ששייך לשחרור וכו"ב), משום שכשארין אין מות אי"ז נוגע בענין "האיסור" של העבד (רק בענין ה"ממון" של העבד).

כח וְכִי-יִגַח שׂוֹר אֶת-אִישׁ או אֶת-אִשָּׁה, וְיָמַת--סָקוּל וְסָקַל הַשׂוֹר, וְלֹא יֵאָכַל אֶת-בְּשָׂרוֹ, וְיַעַל הַשׂוֹר, נָקִי.

כט וְאִם שׂוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֶשֶׁם, וְהוּעַד בְּבַעַלְיוֹ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ, וְהַמִּית אִישׁ, או אִשָּׁה--הַשׂוֹר, יִסָּקַל, וְגַם-בְּעַלְיוֹ, יוּמַת. ל אִם-כִּפָּר, יוּשַׁת עָלָיו--וְנָתַן פְּדִין נַפְשׁוֹ, כָּל אֲשֶׁר-יוּשַׁת עָלָיו

לא או-בן יגח, או-בת יגח--כמשפט הזה, יעשה לו

לב אם-עבד יגח השור, או אמה--כסף שלשים שקלים, יתן לאדניו, והשור, יסקל. {ס}

(14) בור- (אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו).

ויל"פ המשך הפרשיות: כמו בשור מדברים שהרג אדם, ה"ה בבור אלא שיש גזה"כ "שור ולא אדם חמור ולא כלים" היינו שיש שממונו הורג אדם ונפטר (!!!),

וסמיכות הפרשיות מוכיחות שעיקר ויסוד דין בור המזיק הוא היותו פטור במיתת אדם, ומפטור זה מסתעפים כל החיובים בשור וחמור (כן יל"פ בדא"פ).

לג וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר, או כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בַּר--וְלֹא יִכְסֹנוּ; וְנָפַל-שָׁמָּה שׂוֹר, או חֲמוֹר. לד בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֶם, כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעַלְיוֹ; וְהַמֵּת, יִהְיֶה-לוֹ. {ס}

⁹ כל עבד עומד להתשחרר ולהתחייב בכל דיני התורה (וביוחסין), ואע"פ שלעולם בהם תעבודו, אבל כשמשייא החליטו שיתגייר כליל והראי' שהפיל שינו ועינו (בהשגח"פ) נשתחרר בזה.

¹⁰ מטעם מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא שאפ"ל רק על אדם שיש לו כונה.

15) **ממון שמזיק ממון** (ולא אדם). דיני תם ומועד.

לה וכי-יגף שור-איש את-שור רעהו, ומת--ומכרו את-השור החי, וקצו את-כספו, וגם את-המת, יקצו.

לו או נודע, כי שור נגח הוא מתמול שלשם, ולא ישמרנו, בעליו--שלם ישלם שור תחת השור, והמת יהיה-לו. {0}

ה. אדם המזיק ממון חברו

16) **אדם המזיק ממון חברו**, ומאחרו לממון המזיק דלעיל, משום דלעיל בענין ממון המזיק, שיש בהם גם דיני נפשות.

הערה: כלל בדינים: אין גרוע מגנב וגזלן, ואין אומרים אצלו שנאמיד ההפסד¹¹ אלא משלם הכל מפני שדעתו, לגנוב ולא כבמזיק ממון חברו שמשערים שלא כיון להזיק, שבלי"ז אין קיום להישוב, ומשו"ז משלם באופן שלא כיון (מקילים אצלו).

מתחיל מחיוב היותר גדול חיובי דו"ה. והטעם, מפני שרוצה להחמיר על הגנב והגזלן (?).

ובדרך פרט: הקרן הוא חיוב ממון; משמשלם -כולו- גם אם מודה; והכפל [דלהלן] והדו"ה הם **קנס**, אבל בשתיהן מחמירים על הגנב והגזלן מפני שהולך נגד ה"לשבת יצרה"

משא"כ במזיק בעצמו או ע"י ממונו, הן אם מזיק אדם אלר או ממון אדם אחר.

לז כי יגנב-איש שור או-שה, וטבח או מכרו--חמשה בקר, ישלם תחת השור, וארבע-צאן, תחת השה.

שמות פרק כב

18) בא במחתרת הוא דין **בגנב** ולא **ברוצח**! ומשו"ז מופיע כאן ולא לעיל,

והטעם, שאינו רוצה לרצוח, אבל אם יתעורר הנגנב הרי הוא מוכן להרוג (או ליהרג), ומשו"ז הדין, הבא להרגך השכם להרגו, אא"כ זרחה השמש עליו.

אבל לאידך כבר נת"ל שגנב וגזלן הולכים נגד ישובו של עולם [ונגד לשבת יצרה] ומשו"ז הנהגתם מביאה לידי להרוג או ליהרג ודינו שאין לו דמים אא"כ וכו'.

היינו שבמקום **ספק** אומרים הבא להרגך השכם והרגו.

אבל אם זרחה עליו השמש יש לו דמים; ואסור להרגו, וההורגו (והיו עדים והתראה תכ"ד) חייב מיתה ככל הורג נפש.

~~וצ"ע אם יש קולות מטעם שיעקרו ממון ולא נפשות אלא שנגררו נפשות אחרי הממון (?).~~

¹¹ כמו 1) והמת יהי' לו (לניזק) 2) וכמו התחייבות בחמשה חיובים נזק צער וכו' באדם המזיק שאומדים להקל על המזיק (ולא להחמיר עליו) משא"כ בגנב וגזלן.

א אם-במחֶתֶרֶת יִמָּצָא הַגִּנֵּב, וְהִכָּה וְמַת--אֵין לוֹ, דְּמִים .ב אם-זָרְחָה הַשְּׂמֵשׁ עָלָיו, דְּמִים לוֹ:

19) **בכלל דיני גנב- כמה ישלם.** ואולי הכניס בא במחֶתֶרֶת באמצע לרמז שהגנב פוחד יותר מהאדם ממה שפּוֹחַד מהקב"ה ומשו"ז משלם כפל (משא"כ הגזלן), ואין דוגמא גדולה לזה מדין בא במחֶתֶרֶת (?).

שְׁלֵם יִשְׁלֵם—

אם-אֵין לוֹ, וְנִמְכַר בְּגִנְבָתוֹ.

ג אם-הִמָּצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגִּנֵּבָה, מִשּׁוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שָׁה--חַיִּים: שְׁנַיִם, יִשְׁלֵם. {ס}

[הערה: חסר כאן כל ענין ודיני אדם המזיק ממון חברו במקרים של שבירה או אבידה בפשיעה או בשוגג או בזדון

וי"ל שחסרים כאן מפני שמובנים ממילא מכל הדינים שהובאו עד עתה, ומהדינים שיובאו להלן בדיני ד' שומרים, שהוא באדם שמזיק חברו כתוצאה מחסד אדם א' למשניהו או המפקיד או השואל והשוכר

שמצד אחד אדם חייב כשמזיק ממון בגדר "אדם מועד לעולם" משא"כ כש"יהי' אסון" שאז דיניו דיני איסור ולא ממון, ונפרטו לעיל,

ומצד השני נקטינן שארחות חיי האדם יהיו הזיקות והם חלק מחיי רגילים, ואם אינו גנב וכיו"ב, הוא בכלל לשבת יצרה, ומקילים עליו בהתחייבויותיו]

ו. ממון המזיק ממון חברו [ע"ד הרגיל כשהוא בכלל הישוב] ואין דין מיתה כלל

20) [כאן הי' צ"ל דיני אדם המזיק ממון חברו כשהוא חלק מהישוב (ולא גנב) אָרָא שאין המקרא מפרטו, וכלול בהנת"ל, גנב, ובמשית"ך ד' שומרים, , ומהאי טעמא בא עכשיו דיני ממון המזיק ממון, כשהוא בתוך הישוב וע"ד הרגיל ולא קנס] ממון המזיק ממון **כשאי שייכות למיתה כלל.** שן ורגל, נזק שלם, שדרכו להזיק וכו' וכו'.

ד כִּי יִבְעַר-אִישׁ, שְׂדֵה אֹז-כָּרֶם, וְשָׂלַח¹² אֶת-בְּעִירָה, וּבְעַר בְּשְׂדֵה אַחֵר¹³--מֵיֵטֵב שְׂדֵהוּ וּמֵיֵטֵב כָּרְמוֹ, יִשְׁלֵם. {ס}

21) **מבעיר בעירה- י"ל שסדר הפסוקים מוכיחים** שאשו משום **ממונו** ולא משום **חיצו** שמופיע בין דיני ממון המזיק [ואם הי' משום **חיצו** הי' קדום לשן ורגל, שהוא אדם המזיק בתוך הישוב (כשאינו גנב)], ואין זה מחייב שכן ההלכה, אלא שכן הוא פשטות הכתובים.

¹² רגל כמו"ש משלחי רגל השור והחמור.

¹³ שן שנאמר [ירושלמי] היתה משוכתו והי' לבער (בבלי) [[כאשר יבער הגלל עד תומו.

ה כִּי-תֵצֵא אִשׁ וּמִצָּאָה קְצִים, וְנֹאכַל גְּדִישׁ, אוֹ הַקָּמָה, אוֹ הַשְּׂדֵה--שְׁלֵם יְשֻׁלָּם, הַמְבַעֵר אֶת-הַבְּעֵרָה. {ס}

ז. ד' שומרים

22) דיני מזיק **כתוצאה** מיחסי בני אדם א' עם השני בכלל הישוב, שכולל עשיית טובה לחבירו וקבלת טובה מחבירו, ולפעמים מרויח קצת ולפעמים אינו מרויח כלל, **אבל מ"מ נכלל בכלל דיני מזיק**, וצ"ע למה.

וי"ל שגם כאן נכנסים להכלל שיש חזקה שבנ"א הם בכלל "לשבת יצרה" ורוצים בקיום הישוב ואין כונתם להזיק; ומשו"ז מקילים עליהם כשהזיקו,

ופרט שההיזק באה בכלל עשיית טובה לזולתה,

אבל לאיך יל"פ בדא"פ שלכל אדם יש איזה-קצת-קנאה על נכסי חבירו, וחושב בכל עת לקחת את שלו, ומשו"ז כשיש היזק בפועל זה בכלל דיני מזיק ולא בכלל דיני קנין ועסק.

ובמיוחד אם **שולח יד**, אפילו אם רק **חושב** להיות שולח יד.¹⁴

שומר חנים¹⁵: מפני ששומר חנים מוכחא מילתא שקנאתו פחות ומשו"ז התחייבותו פחותות.

ו כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ-כֶּלִים, לְשֹׁמֵר, וְגָנַב, מִבֵּית הָאִישׁ--אִם-יִמָּצָא הַגָּנֵב, יְשֻׁלָּם שְׁנַיִם. ז אִם-לֹא יִמָּצָא הַגָּנֵב, וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים: אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ, בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ. ח עַל-כָּל-דְּבַר-פְּשָׁע עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שָׂה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹדָה, אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה--עַד הָאֱלֹהִים, יְבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם: אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים, יְשֻׁלָּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ. {ס}

23) **שומר שכר**: מפני שמקבל **שכר** על השמירה, יש בכלל השמירה גם ענין לעצמו, ואינו גורע מאיכות קנאתו על נכסת חבירו כל כך, ומשו"ה משלם עוד יותר משומר חנים.

ט כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ-שׂוֹר אוֹ-שָׂה, וְכָל-בְּהֵמָה--לְשֹׁמֵר; וּמֵת אוֹ-נִשְׁבֵּר אוֹ-נִשְׁבָּה, אִין רָאָה. י שִׁבְעַת יְהוָה, תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם--אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ, בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ; וְלִקַּח בְּעֵלְיוֹ, וְלֹא יְשֻׁלָּם. יא וְאִם-גָּנַב וְגָנַב, מֵעַמּוֹ--יְשֻׁלָּם, לְבַעְלָיו. יב אִם-טָרַף יִטָּרַף, יְבֹאָהוּ עַד: הַטָּרְפָה, לֹא יְשֻׁלָּם. {פ}

24) **שואל**: יסודו: שבכלל לשבת יצרה שא' משאיל דבר לחבירו באופן שרק השואל נהג ולא המשאיל, אבל בהיותו בכלל לשבת יצרה, משו"ה

מצד אחד: כל הנאה שלו ומשו"ה חייב בכל

¹⁴ מחלוקת ב"ש וב"ה בב"מ פ"ג מי"ב.

¹⁵ להעיר מרמב"ם שיש הלכות שאלה (שואל) ופקדון (שומר חנים) שהם הקצוות שא' מרויח הכל והשני עושה טובה בלי שום רויח לו כלל; משא"כ בשומר שכר ושוכר. וד"ל.

מצד השני: לפעמים פטור [וי"ל הטעם משום שהוא בכלל חיי היומומי בין בנ"א, לשבת יצרה לעזור זל"ז אפילו בשאלה] ואלו הם אופני הפטור: **חוץ** מן...

(א) מתה מחמת מלאכה (דבר של **טעם**)

(ב) בעליו עמו (גזה"כ **בלי שום טעם**) לומר לך שאין בדיני התורה דין בלי יוצא מהכלל [חוץ מבעבו"ז, וד"ל¹⁶].

יג וְכִי-יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רְעֵהוּ, וְנִשְׁבַּר אֶת-מֶת; בְּעֵלְיוֹ אֵין-עִמּוֹ, שְׁלָם וְשְׁלָם. יד אִם-בְּעֵלְיוֹ עִמּוֹ, לֹא יִשְׁלָם:

(25) **שוכר:** דומה **לשואל**, שהוא נהנה אבל מתעלה (לשלם פחות) מפני שנותן כסף על שאלתו, וד"ל. ומשום ששוכר קרוב יותר לשואל מאשר לשומר שכר, אע"פ שלדינא דיניהם שוים¹⁷, מןפיע אחרי שואל ולא אחרי שומר שכר.

אם-שְׁכִיר הוּא, בָּא בְּשִׁכְרוֹ. {ס}

ההמשך עדיין מדבר בעניני לאו, אבל בענינים שבין אדם למקום ולא בכלל בין אדם לחבירו.

ח. יחסי התורה צריכים להיות מיוחדים¹⁸ [קדשה אסורה] וכולל איסור עבו"ז וכו', מפתה חסר היחוד (חיוב) ועבו"ז יש גם דבר השלילי

הקדמה: נתבאר יסוד דיני חושן משפט, שבני אדם חיים ביחד תוך קיבוץ וקבוצה וכל אחד מקבל החסרונות של חיים משותפים בשביל המעלות, ומשו"ז חוץ מגנב וכיו"ב שהוציא את עצמו מהכלל, מוותרים על כמה עניני היזק; אבל לאידך יש מושג של חלוקת רשויות,

היינו מצד אחד יש סוג של שותפות; אבל לאידך יש לזה סדר, ולכל אחד יש את שלו, OWNERSHIP שמגיע לו עצמו"ה, שיש בזה ב' פרטים: 1) לא הכל שייף לכולם 2) כל אחד קונה חלקו ונעשה מיוחד אליו.

ועינים אלו יש בממון, וגם באיסור הן בעניני עריות והן בעניני אחדות השם, ובזה יובן המשך ההלכות; שאחרי האריכות בעניני ממון ובעלות ושותפות, והזיקות ותשלומן (וגנב) מדברים על סוגי 'בעלות' אחרות, שכולל 1) לא אקח מה שאינו שלי, 2) ואפילו אם אינו של זולתי אנני לוקח עד שאני מיחדו לעצמי.

וכעת נמשיך בפנים.

(26) **מפתה:**

¹⁶ אבל חסר ביאור, ובזה- צריך עיון גדול.

¹⁷ או כשו"ח או כשו"ש; או כר"מ או כר"י.

¹⁸ ראה תחילת הלכות אישות, ומשניתנה תורה נתחייבו בב' עינים: א'- נישואין צריכים קנין (ולא סגי יחוד); ב'- נאסר הקדשה (מי שאינה מיוחדת לו).

עד כאן עניני **בין אדם לחבירו**, היינו, דיני מזיק (ורוצח) שהם ענינים של ממון גרידא, או עכ"פ שיש בהם ענין של ממון ביחד עם ענין של איסור (ברציחה); וכאן בענין שכולו **בין אדם למקום**.

וי"ל קשר הסוגיות, שהתורה מלמדת לנו על הצורך בלשבת יצרה, שיש בה ב' פרטים: א'- שאסור לנגוע למה ששייך לזולתו, ב'- בכלל הישוב לעזור א' להשני וכו', ובהמשך לזה מביא דינים ב"בין אדם למקום" שחסר בהם חילוק רשויות.

ומפתה [י"ל בדא"פ ש]הוא כמו מעבר שיש בו עניני ממון, [אם יש צער או נזק (??)] אבל חיובו משום שלקחה בלי נישואין, **שלא יחדה לעצמו**, ומשו"ה חייב אע"פ שלא לקח את של חבירו והו"ע בין אדם למקום ולא בין אדם לחבירו. (?).

וכשיטת הרמב"ם בלא תהי' קדשה.

ויל"פ עוד בדא"פ, שסדר הדברים הוא בדרך לא זו אף זו, שאסור ליקח פנוי, וגם אסור ליקח אשת איש (אלקי ניכר)

טו וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ, בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה--וְשָׁכַב עִמָּה: מָהָר יִמְהַרְנָה לוֹ, לְאִשָּׁה. **טז** אִם-מָאֵן יִמְאֵן אָבִיהָ, לְתַתָּהּ לוֹ--כֶּסֶף יִשְׁקַל, כְּמַהֲרַת הַבְּתוּלָה. {ס}

(27) **מכשפה**: דין בעבו"ז, שהוא **גילוי עריות כלפי מעלה** (הכניסו צרתו לביתו והוא המשך הדברין כאן, כן יל"פ בדא"פ). וכאן לא רק שחסר היחוד, אלא שיש גם ערוה אסורה.

יז מְכַשְׁפָּה, לֹא תִחְיֶה.

(28) **רובע**: ג"ז בין אדם למקום **בכלל גילוי עריות**, אלא שאינו בא בהמשך למפתה אלא אחרי מכשפה, משום שדין הראשון (מפתה) אינו גרוע כ"כ, שהרי (1) היא בת אדם וראוי לו לישאנה בדין, ואינו מבטל רשויות-חלוקת-המינים¹⁹, (2) היא פנוי' ואין דין מיתה במגלה עריות באופן כזה, אבל עדיין [מובן מההמשך שבא אחריו] שייך לדיני בין אדם למקום,

יח כָּל-שָׂכַב עִם-בְּהֵמָה, מוֹת יוּמָת. {ס}

(29) **עובד ע"ז** [כדרכו ע"י הקרבת קרבן שבכלל הד' דברים ששואה בכל הע"ז, הן דרכו בכך והן אם אין דרכו בכך] שהו"ע בודאי ענין הכנסת צרה לבית כלפי מעלה.

יט זָבַח לְאֱלֹהִים, יִחָרֵם--בְּלִתִּי לִיהוָה, לְבַדּוֹ

שיעור חדש אי"ה, ד' כ"ט אד"ר ה'תשפ"ב

¹⁹ להעיר מפי' כמה ראשונים באיסורי כלאים ושעטנז והרכבת ב' מיני בהמה וחי', זרעים ואילנות (וכרמים).

הערה: לבאר סדר ד' האמורים לעיל בדא"פ וע"ד הדרוש; **בהקדם** לבאר השויון בין ג"ע ועבו"ז ועניני ממון בין אדם לחבירו:

- 1) **מפתה**, אינו שלי וגם אינו של זולתי
- 2) **מכשפה**, מין עבו"ז, לא רק שאינו שלו יתברך אלא שהוא של זולתו.
- 3) **רובע**, יל"פ ע"ד מ"ש בהאזינו עה"פ (ל"ב, י"ז) חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיכם, זו עבו"ז יהודית ר"ל, כענין²⁰ על חטא שחטאנו לפניך ביצה"ר.
- 4) הכי גרוע **זובח לאלוקים יחרם בלתי וגו'**, שעובד ע"ז כפי שעובדים את השי"ת (רש"י) ועונשו חרם שאינו במציאות כפרש"י סו"פ בחוקותי (כ"ז, כ"ט) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה...

שיעור חדש אי"ה, ד' ו' אד"ש ה'תשפ"ב

בכלל יחסים רעים יש גם אונאת דברים!!!

קשיא: מה גרוע בין אדם למקום או אדם לחבירו?

מענה: בפרט אחד בין אדם לחבירו יותר גרוע שהוא נגד המדיניות משא"כ בבין אדם למקום,

הערה: אמנם כשבין אדם למקום הוא גם בין אדם לחבירו הוא הכי גרוע, ויל"פ שזהו ההמשך הדברים,

ובד"פ גרוע יותר לענות יתום ואלמנה ממשפחת היהודים מלאנות גר צדק, וזהו סדר הדברים כאן. **וי"ל הטעם** גר בחר להתגייר וכאילו קיבל על עצמו האונאה, אבל אלמנה ויתום הם בידי הקב"ה והוא גרם להיותם אלמנות ויתומים, ועלינו לפרנסם מענין לזה הוי' חונן דל.

כן אפשר לפרש בדוחק (גדול).

30) **אונאת גר צדק**, הוא בכלל הלאוין [שהוא קודם אם כסף תלוה.²¹], אבל בכלל **בין אדם למקום** ולא בין אדם לחבירו, אע"פ שבפשטות הוא בין אדם לחבירו,

ויל"פ הטעם כמו"ש הרמב"ם במכתבו הידוע לר' עובדי' גר צדק, שהם בני אברהם, וגם כותב שם שהם בני מי שאמר והי' העולם, וא"כ הם בניו של הקב"ה ממש, והמאנה אותם, עובר נגד שמים (בעיקר)

ויל"פ בדוחק שהוא גרוע מכל עניני עבו"ז שנת"ל, מפני שכאן חוטא כנגד השם יתברך בענין שהוא -גם- ענין של בין אדם לחבירו.

²⁰ שביאר הרבי הרבה פעמים.

²¹ וראה להלן כ"ג, ט' שאסור לחלוץ לגר והוא בכלל העשיים שהרי הוא אחרי אם כסף תלוה, וצ"ב, ויל"פ, וראה שמה.

כ וגר לא-תוֹנָה, וְלֹא תִלְחָצְנוּ: כִּי-גֵרִים הֵייתֶם, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם .

31) מאונאת דברים בגר, עובר **לעינוי** (אפילו אם אינו אונאת דברים) **אצל -ישראל- המדוכא**, אלמנה²² ויתום,

חילוק אונאה²³ **ועינוי**²⁴: אונאה, הנני לוקח מה שלך מפני שהנך חלוש ורדוף אחרי ממון וכיו"ב; ועינוי אנני לוקח ממך כלום, רק שהנני מענה אותך

אונאת דברים הנני גונב ממך כבוד עצמך בדיבורי, כמו באונאת ממון שאני לוקח יותר ממה שמותר לי ליקח ממך במו"מ

עינוי, אנני לוקח כבודך, אבל גם אנני מכבדך, אלא אני מקשה -קצת- עליך, הנקרא עינוי, וג"ז אסור.

וא"כ עינוי עדינה יותר (ומ"מ אסורה) מאונאה (ועצ"ע).

וי"ל בדקות שאונאה הוא כמו גנב, שנת"ל בתחילת דיני מזיק, ועינוי הוא בדוגמת מי שמזיק בכלל החברה (?) ודוחק הוא (?)

והוא ג"כ [בין הלאוין, אבל] בכלל ענין **בין אדם למקום**, מפני שהשם הוא **אבי היתומים**, שעליו לפרנסם, ובמכש"כ מהגמ' בב"ב פ"א שהשם אוהב עניים ועליו לפרנסם, ולזה הוי' חונן דל וכו'.

והעונש (מדה כנגד מדה) שנשיך יהיו אלמנות **חיות** והיתומים חיים [=אין מניחים לירד לנכסי אביהם וכו' כפרש"י].

כא כָּל-אֱלֻמָּנָה וְיָתוּם, לֹא תַעֲנוּן . כב אִם-עֲנָה תַעֲנֶנָּה, אִתּוֹ--כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקוֹ . כג וְחָרָה אִפִּי, וְהִרְגַּתִּי אֶתְכֶם בְּחָרְב; וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֱלֻמָּנוֹת, וּבְנֵיכֶם יִתְמִים . {פ}

לענ"ד כאן מתחיל מצות עשה, שיש בהם גם לאוים כתוצאה מהחויב והעשה, משא"כ לעיל שגם העשיים היו בכלל ותוצאת הלאוים והאיסורים, כן אפל"פ בדא"פ.

כלל ותחילת מצות עשה: גמילת חסדים

32) **מצוות גמילת חסדים** (לעניים ולעשירים). אם זה אינו רשות אלא חובה, **לבאר** חילוק גמ"ח וצדקה.

והוא הכלל -החיוב, ה"עשה"- של כל המצוות שבין אדם לחבירו "טאהן יענעם א טובה"²⁵.

²² אפילו היא עשירה.

²³ אונאה הוא בין הלכות מכירה (פי"ד)!!! וראה הערה שלאח"ז.

²⁴ עינוי הוא בין הלכות דיעות (סופ"ו) ומובן החילוק, ועצ"ע וביאור.

²⁵ ראה היום יום כ"ח סיון, ובמוקורת המסומנים שם.

א. עניי ערך קודמים.

ב. לא תהי' לו כנושה, אלא תתנהג כאילו אין אצלו ממונך אם הנך יודע שאין לו

ג. [וגם] ולא תשימון עליו נשך, שהטובה שיהודי א' עושה לחבירו, יהי' בשלימות ולא יהי' מצורף עמו נשיכה, אפילו כל שהוא, וכפרש"י במקומו בהלשון נשיכה ביחס להלוואות שבתחילה היא נשיכה קונה ואח"כ מבצבץ ועולה והורגו כליל.

וב' לאוים אלו הן בכלל "עשה" דעשיית טובה ליהודי, בלי חשבונות

כד אם-כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת-עַמִּי, אֶת-הָעֲנִי עִמָּךְ--לֹא-תִהְיֶה לוֹ, כְּנִשָּׂה; לֹא-תְשִׂימוּן עָלָיו, נֶשֶׁךְ .

(33) חילוק משכון בשעת מתן מעות ומשכון אחרי מתן מעות,

שבשעת מתן מעות הוא קרוב לעיסקא, ואין שביעית משמטתא, מפני שאינו הלואה ממש, שהרי יש להמלוה -תח"י- משכון [בסכום ההלואה (?)], ואם כן **אין זה "טובה" של ממש "נקי"** אלא קרוב קצת לעיסקא.

אבל **משכון שלא בשעת מתן מעות** [הוא נגד ה"עשיית טובה" ליהודי] ומשו"ז יש צורך שלא יגרום המשכון נגד הכוונה דעשיית טובה ליהודי, ומשו"ה הדינים הם שחייבים להחזירם לו לצרכיו, ויש דין כסות יום וכסות לילה,

ואם אינו מחזירו, ושמעתי כי חנון אני...

כה אם-חֶבֶל תִּחְבֹּל, שְׁלֵמַת רֶעֶךָ--עַד-בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ, תְּשִׂיבֶנּוּ לוֹ . כּוֹ כִּי הוּא כְּסוּתָה לְבִדָּה, הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעֵרוֹ; בְּמָה יִשְׁכַּב--וְהָיָה כִּי-יֵצֵעַק אֵלַי, וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אָנִי . {ס}

מצוות עשה דדינים נוגעים לכל הישוב, וי"ל שיש בהם משום הכרת תודה להשם

(34) **בפרש"י:** אלוקים לא תקלל כולל

(א) איסור ברכת השם,

(ב) ואיסור קללת דין,

ואם נפרש נגד ברכת השם, נבאר שהמצווה הוא **שיש חיוב ומצות עשה** לברך את השם בחיוב (שהרי מצוה זו מופיע אחרי אם כסף תלוה) שבכללו איסור לקללו

ואם נפרש נגד איסור קללת דין, נבאר לפי דרכינו שמ"אם כסף תלוה..." מדבר במצוות עשה, צ"ל שמצווה זו עיקרה, **החיוב דדינים** (שהוא -אפילו- בכלל הזמבנ"ח ג"כ), אלא שעם החיוב לעשות בתי דין בא האיסור לקללם.

ותוכן דיינים ודינים [שהוא גם מזמב"נ] הוא לשבת יצרה,

ואצל ישראל יש בכלל זה גם ענין ואנשי קדש תהיון לי שמופיע כאן בהמשך (פסוק ל').

כז אֱלֹהִים, לֹא תִקְלַל;

35) וכן עד"ז האיסור **לקלל מלך** הוא פרט בחיוב עשיית מלך שהוא מצות עשה שמופיע בעיקרו בספר משנה תורה²⁶, וכאן מופיע בחומש הגאולה!!

ושייכותו לכאן הוא ע"פ מ"ש במשנה תורה להרמב"ם הלכות מלכים **סוף פרק ד'**, שמעיקר עניניו לחזק דת האמת...²⁷

ולהעיר שבהלכות חגיגה פ"ג (הקהל) נקרא המלך: **שליח הא-ל!**

לעיל באלוקים לא תקלל נת' בב' אופנים, ובהמשך לזה מתבאר ונשיא בעמך לא תאור עד"ז בב' אופנים (קרובים מאד זל"ז בכאן):

(א) כמו שיש מצוה לברך השם, כן יש מצוה לברך שלוחו, או באו"א ענין שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך

(ב) כמו שאור לקלל דיין, כתוצאה מהחיוב דדינים משום לשבת יצרה, כן אסור לקלל מלך, שהוא מביא אותנו לקיום המצוות

וְנָשִׂיא בְעַמֶּךָ, לֹא תֵאָר.

דיני הכרת ונתינת תודה [ויש בזה גם חלק "בין אדם למקום"]

36) מצוות ביכורים ותרומה, ושייכותו לדיני דיינים ומלך הוא, שהם מצוות שקשורים להכרת תודה להשם על התורה וכן על הניסים והברכות שבארץ ישראל,

חילוק ביכורים ותרומה,

(א) שביכורים מביא לביהמ"ק משא"כ תרומה,

(ב) שבביכורים מתודה על הטוב שלו [לא רק הפירות אלא] שיש לו חלק בארץ ישראל,

(ג) ביכורים נוהג גם בשביעית.

ואין ג' אלו בתרומה, וי"ל ביאור החילוק ??????

אבל הצד השווה שהוא שומרם ונותנם לכהן והוא ג"כ אוכלם בטהרה, מפני שבגשמיות זו יש חלק רוחני במאד. שהרי הם מתנות של הודאה על הברכה של פרנסה בארץ הקדש.

ומשו"ה נובע כל כך שלא לאחרם (פרש"י: לשנה סדר נתינת המתנות) משום שענינם העקרי תודה לא-ל וההודאה שהתנהגותו אתנו הו על טבעי.

כח מלאַתְךָ וְדַמְעָךָ, לֹא תֵאָחֵר;

²⁶ ראה רש"י תחילת פרשת בהר, שנאמרו בסיני באהל מועד ובערבות מואב. וכאן בסיני!!
²⁷ וראה לקו"ש חלק כ"ג ע' 190 ואילך [חי"ט ע' 165 ואילך; חלק כ"ד ע' 104 ואילך].

37) מצוות בכור אדם ובכור בהמה, שכבר נת' בארוכה בפרשת בא, ודיניו הם בפרשת במדבר ועוד,

ומ"מ נזכר גם כאן, מטעם, שגם הם בכלל נתינת תודה להשם על ברכותיו, ואופן הנתינת תודה הוא שכל חלב להוי' (והקרבהו נא לפחתיך הירצה וגו') והוא ענין נתינת הבכור, כענין ראשית עריסותיכם [דער ערשטער פון בעט וכו']

והסדר בההכרת תודה הוא משום שאלו דלהלן חיובם גם בחו"ל, ומשו"ה **בהמשך** להתודות על ברכת השם **בארץ**²⁸ מברכים השם על ברכת השם -גם- **בחו"ל**. וכנ"ל עיקר הבאתו כאן בענין ההודאה.

ואע"פ שנזכר בסגנון של לאו אבל הוא לאו שקשור עם העשה דהכרת תודה לא-ל וכו'.

בְּכוֹר בְּנֵיךָ, תִּתֶנּוּ-לִי. כִּט כֶּן-תַּעֲשֶׂה לְשִׁרְךָ, לְצֹאנֶיךָ:

38) **כתוצאה** ממצות עשה של בכור, יש חיוב שיהי' עם אמו עד ז' ימים,

ולהעיר ממו"נ ח"ג פמ"ח שמצות שילוח הקן הוא כן על על **רחמים**, ומ"ש במשנה האומר על קן ציפור יגיעו רחמין משתקין אותו הוא שאין המצוות רק מצד הטעם אלא הם (סו"ס) גזירות המלך; אבל טעמו (במוסר ומדות) הוא כן משום רחמים

ועד"ז יל"פ כאן. וההמשך הוא שגם כשנותנים לו תודה עדיין מרחמים על בריותיו, ודוגמתו שאין שבת נדחה מפני בנין ביהמ"ק, והוא דין בביהמ"ק (!!!) ועד"ז כאן גם כשנותנים כל חלב -בכור- להוי' מרחמים על הבע"ח לאחר שחיטתו לז"י וכיו"ב.

וראה ב"מ (פ"ה, א') במעשה **רבי** וענשו על **ענין** של צער בעלי חיים.

שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי

39) ו[חוזר מיד לעניני הכרת תודה, ומוסיף אשר] בכלל המצוות עשה, שתוכנו הכרת ונתינת תודה, יש חיוב גם לתת הכרת תודה אפילו **לכלב** (!!!),

ובזה גופא יש חלק החיובת להודות לכלב (!!!) בבחינת "**אנשי קדש**", היינו שאין המצוות רק לשבת יצרה כמו אצל עכו"ם, אלא גם משום קדושה²⁹, כדלהלן

ודרך אגב מזכיר האיסור דטריפות, שנימוקו משום חילוק ישראל ואה"ע, שהו"ע לשון קדושה, כמו"ש רש"י בפרשת שמיני³⁰.

²⁸ ומלך ודינים ג"כ קשורים מאד לא"י, **בנוגע לדינים**, הרי, רק שם יש חיוב שופטים ושוטרים תתן לך שכל שעריך וכו'; **ובנוגע למלך** [אולי"ל בדא"פ שכשי לנו מלך בחו"ל יש הרבה דינים כא"י כמו קידוש חדשים ועיבור שנים כשיש סנדרהין קבוע וכו', ועצע"ג].

²⁹ ואע"פ שבפשוט מ"ש ואנשי קדש וגו' היינו שלא לאכול טריפה, אבל בפנימיות הענינים יל"פ שאנו עם קדוש גם גשמלמים לכלב על טובתו, בבשר טריפה, וכבפנים (?).

³⁰ י"א, ב' ד"ה זאת, י"א, מ"ג- מ"ד, עיי"ש.

ומביא איסור טריפה, דא"ג ובכלל הכרת תודה לכלב, ושבזה יש גם צד "קדושה" שמה שקבע התורה שלא לקפח שכר כל ברי' ומשו"ה לכלב תשליכון והוא בכלל קדושת ישראל (?)

בסגנון אחר, יש בקדושה (זו) בחי' "למעלה עד אין קץ" [איסור אכילת טריפה ונבלה] ו"למטה עד אין תכלית" [שבה בשעה חושבים על התחייבות ישנה לכלב (!!!)].

ל ואנשי-קדש, תהיון לי; ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לקבל תשליכון אתו. {ס}

שמות פרק כג

חוזר שנית לדינים, שיש בכללם מדות טובות (דוגמת הכרת ונתינת תודה דעיל)

(40) כתוצאה ממצות עשה דדינים [דלעיל שנז' משום הכרת תודה; מביא כעת ה"דינים" עצמם:] יש לאו שלא (א) לקבל לה"ר בכלל, ובפרט (ב) שלא לקבל דברי צד א' עד שיהי' צד השני שם

א לא תשא, שמע שוא;

(41) ועוד מצד מ"ע דדינים שלא לשות יד עם רשע להיות עד חמס, צריך לומר הפשט אפילו לומר דברי אמת אבל אתה לא ראית אותו וכיו"ב, והוא ג"כ- תוצאת מצות עשה דדינים.

אל-תשת ידך עם-רשע, להיות עד חמס.

(42) גם הדלהלן תוצאת המצוות עשה דדינים ועשיית בתי משפט, והוא [הכלל שעליהם להיות] נטייתם לזכות ולא לחובה.

ב לא-תהיה אחרי-רבים, לרעת;

(43)

ולא-תענה על-רב, לנטת אחרי רבים--להטת .

(44)

ג ודל, לא תהדר בריבו. {ס}

(45)

ד כי תפגע שור איבה, או חמרו--תעה: השב תשיבנו, לו. {ס}

(46)

ה כִּי-תראה חמור שנאף, רבץ תחת משאו, וחדלת, מעזב לו--עזב תעזב, עמו. {ס}

(47)

ו לא תטה משפט אבִינֶךָ, בְּרִיבוּ .

(48)

ז מדבר-שֹׁקֵר, תִּרְחֹק;

(49)

וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל-תִּהְרַג, כִּי לֹא-אֶצְדִּיק רָשָׁע .

(50)

ח וְשָׁחַד, לֹא תִקַּח: כִּי הַשָּׁחַד יַעֲוֶה פְּקוּחִים, וַיִּסְלַף דְּבַר צַדִּיקִים .

(51)

ט וְגֵר, לֹא תִלְחָץ; וְאֶתְּם, יִדְעֶתֶם אֶת-נַפְשׁ הַגֵּר--כִּי-גֵרִים הֵייתֶם, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם .

(52)

י וְשֵׁשׁ שָׁנִים, תִּזְרַע אֶת-אֲרָצְךָ; וְאֶסְפָּתָהּ, אֶת-תְּבוּאָתָהּ . יֵא וְהִשְׁבִּיעַת תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה, וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ, וַיִּתְּרֶם, תֹּאכַל חֵיַת הַשָּׂדֶה; כִּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ, לְזִיתְךָ .

(53)

יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ, וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבַּת--לְמַעַן יָנוּחַ, שׁוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ, וַיִּנְפֹּשׁ בֶּן-אִמְתְּךָ, וְהַגֵּר .

(54)

יג וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם, תִּשְׁמְרוּ;

(55)

וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרַיִם לֹא תִזְכְּרוּ, לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ .

(56)

יד שְׁלֹשׁ רִגְלִים, תַּחַג לִי בַשָּׁנָה . טו אֶת-חַג הַמִּצּוֹת, תִּשְׁמַר--שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב, כִּי-בוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם; וְלֹא-יֵרְאוּ פָנַי, רִיקִם . טז וְחַג הַקִּצִּיר בַּכּוֹרֵי מַעֲשֶׂיךָ, אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה; וְחַג הָאֶסָּף בְּצֵאת הַשָּׁנָה, בְּאֶסְפָּךָ אֶת-מַעֲשֶׂיךָ מִן-הַשָּׂדֶה . יז שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, בַּשָּׁנָה--יֵרְאֶה, כָּל-זְכוּרְךָ, אֶל-פָּנָי, הָאֵדֶן יְהוָה . יח לֹא-תִזְבַּח עַל-חֹמֶץ, דָּם-זִבְחִי; וְלֹא-יִלִּין חֶלֶב-חֲגִי, עַד-בִּקְרֹ

(57)

יט רֵאשִׁית, בַּכּוֹרֵי אֲדַמְתְּךָ, תָּבִיא, בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ;

לא-תבשל גדי, בחלב אמו. {פ}

לשנה האחרת אי"ה

(1) בעליו עמו פטור

(2) אחרי רבים להטות, שרוב קובע המציאות.³¹

(3) רוב של שנים לעונש.

³¹ מן התורה, שבה אין ספיקות; ודוגמתו: חזקה שעל פי' נוטלים את הנפש (בעונש) מפני שאינו נחשב כספק קרוב לודאי, אלא ודאי.